

ΑΡΤΟΤΙΝΑ

Η ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Τρίμηνη Ενημερωτική και Πολιτιστική Έκδοση του Συλλόγου Αρτοτινών Φωκίδας

Χρόνος 21ος • Αριθμός φύλλου 119 • Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2014 • Γραφεία: Αλκέτου 56 Βύρωνας 16232 Αθήνα
Τηλ. - Fax.: 210 - 7655568 • e-mail: artotina.diakos@gmail.com

ΔΙΑΚΕΙΑ 2014

Πραγματοποιήθηκαν και φέτος στην Αρτοτίνα, στις 23 και 24 Αυγούστου οι εκδηλώσεις «ΔΙΑΚΕΙΑ» για να τιμηθεί το γέννημά της ο εθνομάρτυρας και ήρωας της Αλαμάνας, Αθανάσιος Διάκος και στο πρόσωπό του όλοι οι Αρτοτινοί αγωνιστές του 1821, επώνυμοι και ανώνυμοι.

➤ Για τη Δωρική Αδελφότητα ο Πρόεδρος της κ. **Ιωάννης Μπαλατσούρας**.

➤ Για την Ομοσπονδία Συλλόγων Χωριών Βορειοδυτικής Δωρίδος ο Πρόεδρος της κ. **Ιωάννης Τρίγκας**.

➤ Για το τοπικό Δ.Σ. Αρτοτίνας το μέλος του κ. **Κάππας Γεώργιος**.

➤ Για το Σύλλογο Αρτοτινών «Ο

Στα πλαίσια των εκδηλώσεων τελέστηκαν την πρώτη ημέρα αγώνες ανωμάλου δρόμου, λιθοβολίας και ποδοσφαίρου, τη δε δεύτερη που αποτελούσε και την επίσημη ημέρα, οι εκδηλώσεις έλαβαν χώρα στην πλατεία του χωριού ενώπιον των επίσημων προσκεκλημένων και πλήθους κατοίκων αλλά και επισκεπτών.

Την Κυριακή 24-8-2014 μετά την Θεία Λειτουργία τελέστηκε δοξολογία στον Ι. Ν. Αγίου Γεωργίου χοροστατούντος του Αιδεσιμότατου κ. Θεοφάνη Μπατσιαούρα και στη συνέχεια ψάλλθηκε επιμνημόσυνη δέηση στο μνημείο με την προτομή του ήρωα.

Ακολούθησε κατάθεση στεφάνων, ενός λεπτού σιγή και ο Εθνικός μας Ύμνος. Στεφάνια κατέθεσαν:

➤ Για το Δήμο Δωρίδος ο Πρόεδρος του ΔΣ του Δήμου κ. **Αθανάσιος Κοκμοτός**.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ» ο Πρόεδρος αυτού κ. **Ιωάννης Κούρλης** και

➤ Για το Σύλλογο Αρτοτινών Μεσολογγίου «ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ» ο Αντιπρόεδρος αυτού κ. **Κατσαρός Δημήτριος**.

Μετά την κατάθεση στεφάνων και τον Εθνικό Ύμνο ο Πρόεδρος του Συλλόγου Αρτοτινών «Ο ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ» προσφωνώντας τους επίσημους προσκεκλημένους, τους φίλους επισκέπτες και όλους τους παρευρισκόμενους είπε τα παρακάτω:

Αιδεσιμότατε,
Κύριε Πρόεδρε του ΔΣ του Δήμου Δωρίδος,

Κύριε Πρόεδρε της Δωρικής Αδελφότητας

Κύριε Πρόεδρε της Ομοσπονδίας Συλλόγων Χωριών ΒΔ Δωρίδος

Συνέχεια στη σελ. 4

Αρτοτίνα Εδώ γεννήθηκε ο Αθ. Διάκος

5	Αρτοτίνα (1)· πρ. τὰ ἀνωτ. καὶ οἶνος· 1 ποτ. 5 ρεύματα χρήσιμα.	199	1052
---	---	-----	------

(1) Ἡ Αρτοτίνα ἦν πατρίς τοῦ περιφήμου ἥρωος Διάκου (Αθανασίου), ὃς βλάσας πρῶτος τὴν σημαίαν τῆς ἑπανάστασεως τῆ 28 Μαρτίου 1821 καὶ ὀριστεύσας κατὰ τὴν Λεβαδίαν καὶ ἀλλαγῶν, ἐμαρτύρησε, συλληφθεὶς καὶ ἀνακκολοπιθεὶς εἰς Ἀσμίαν ὑπὸ τοῦ Ὀμῆρ·Βριόνου.

Από το βιβλίο «ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ»
του **Ιάκωβου Ραγκαθή**, τόμος Α, σελ. 576, Αθήνα 1853

Παλιά φωτογραφία

Από αριστερά **Κων/νος** και **Παναγιώτης Κατσαρός**
του **Βασιλείου** και της **Μαρίας**.

Έφυγαν για την Αμερική το 1912, σε ηλικία 21 και 20 ετών αντίστοιχα.
Στις 4-7-2014, μετά από 94 χρόνια, οι απόγονοι του **Κων/νου**
από το **Τέξας** των **ΗΠΑ**, ήλθαν στην Ελλάδα και επισκέφτηκαν
τη γενέτειρα των παππούδων τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

ΘΑΝΑΤΟΙ

Την 29-7-2014 απεβίωσε στην Αθήνα, σε ηλικία 69 ετών ο **Βασίλειος Ζαρνόνικος** του Ιωάννου. Η νεκρώσιμη ακολουθία και η ταφή του έγιναν στις 30-7-2014 στην Αρτοτίνα.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου εκφράζει στην οικογένειά του τα ειλικρινή και θερμά του συλλυπητήρια.

ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ

Ο **Κατσαρός Δημήτριος** του Γεωργίου Κατσαρού και της Χρυσούλας Παναγή, απεφοίτησε από τη σχολή Μηχανολόγων Μηχανικών του Α.Τ.Ε.Ι Λάρισας.

ΔΩΡΕΕΣ

Η **Ζαχαρή Μαρία** προσέφερε σε μνήμη του συζύγου της Ζαχαρή Βασιλείου το ποσό των 100€, για τους σκοπούς του Συλλόγου.

ΓΑΜΟΙ

➤ Την 7-6-2014 στον Ιερό Ναό Πέτρου & Παύλου στον Υμηττό, τελέστηκαν οι γάμοι της **Ιωάννας Κ. Κούρλη** εξ Αρτοτίνης Δωρίδος μετά του ιατρού **Βασιλείου Δημ. Χρυσουγή** από την Καλαμάτα. Μετά το μυστήριο ακολούθησε γλέντι, στο κέντρο «ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΣ» στη Πάρνηθα.

Οι γονείς τους, τους εύχονται βίον ανθόσπαρτον.

➤ Σε μια ωραία τελετή στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Ναυπάκτου τελέστηκε το Σάββατο 6 Σεπτεμβρίου ο γάμος των **Γιάννη Λαχανά** (γιος

του Γεράσιμου και της Παρθενίας Λαχανά) και **Δήμητρας Φλετούρη** (κόρη των Κωνσταντίνου και Βασιλικής Φλετούρη) μετά το γάμο ακολούθησε δεξίωση στο ξενοδοχείο «Φλοίσβος» και γλέντι μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες.

ΑΡΤΟΤΙΝΑ

Η ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Τρίμηνη ενημερωτική
πολιτιστική έκδοση
Ιδιοκτησία του Συλλόγου
Αρτοτινών Φωκίδας
Ν. Π. μη κερδοσκοπικό
Α.Φ.Μ. 090361430
Γραφεία: Αλκέτου 56 Βύρνας
16232 Τηλ. & Fax: 210 7655568
Συντακτική Επιτροπή:
Κούρλης Ιωάννης
Βήλος Γεώργιος
Ράπτης Βασίλειος
Λάμπρου Αθανάσιος
Μαυραγάνης Περικλής
Μαυραγάνης Ιωάννης

Σούφλας Ιωάννης
Τσέλιου Χριστίνα
Τσιώτα - Μαυροπούλου Ελένη
Εκδότης - Διευθυντής:
Γιάννης Μαυραγάνης
Τηλ.: 210-7629083
Κιν.: 6973683776
e-mail: artotina.diakos@gmail.com
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση
Εκτύπωση - διεκπεραίωση:
Εκδόσεις Γραφικές Τέχνες
Καρπούζη Αριστέα & Υιοί Ο. Ε.
Θεοδοσίου 23 Ίλιον Τ.Κ. 13121
Τηλ.-Fax: 210 2619003
e-mail: karpouzi@otenet.gr

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

1. ΠΑΛΑΣΚΩΝΗ ΑΜΑΛΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	20€
2. ΚΑΚΚΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΥ	20€
3. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ-ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ ΦΡΟΣΩ ΙΩΑΝ.	10€
4. ΚΟΥΡΛΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΥ	20€
5. ΜΑΥΡΑΓΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΘΑΝ.	20€
6. ΚΟΡΔΟΠΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΠΑΜ.	20€
7. ΝΤΖΑΦΕΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΘΑΝ.	50€
8. ΚΑΠΠΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΝ.	25€
9. ΖΑΡΟΝΙΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΙΩΑΝ.	50€
10. ΚΑΤΣΑΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΣ.	20€
11. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΩΝ.	20€
12. ΤΣΕΛΙΟΥ ΕΛΕΝΗ ΙΩΑΝ.	20€
13. ΖΑΧΑΡΗ ΜΑΡΙΑ ΒΑΣ.	30€
14. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΠΥΡ.	20€
15. ΚΑΚΑΛΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΩΝ.	20€
16. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	20€
17. ΚΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΩΑΝ.	20€
18. ΚΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΙΩΑΝ.	50€
19. ΛΑΜΠΙΔΗΣ ΗΛΙΑΣ	20€
20. ΜΑΥΡΑΓΑΝΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΝΙΚ.	20€
21. ΠΑΛΑΣΚΩΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΡ.	10€
22. ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΙΩΑΝ.	10€
23. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ ΙΩΑΝ.	10€
24. ΚΑΤΣΑΡΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΓΕΩΡ.	25€
25. ΚΟΥΡΛΗ ΑΘΗΝΑ ΙΩΑΝ.	50€
26. ΤΣΕΛΙΟΥ ΕΥΜΟΡΦΙΑ ΑΘΑΝ.	20€
27. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	15€
28. ΚΑΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΩΝ.	20€
29. ΖΟΥΜΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓ.	20€
30. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΡΑΚ.	10€
31. ΣΕΡΕΝΤΕΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΘΕΟΔ.	50€
32. ΚΟΚΚΑΛΙΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΒΑΣ.	50€
33. ΚΟΚΚΑΛΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ ΒΑΣ.	20€
34. ΚΑΤΣΑΡΟΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ	20€
35. ΔΡΟΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΩΝ.	20€
36. ΠΛΑΚΑ ΓΕΩΡΓΙΑ ΒΑΣ.	10€
37. ΖΟΥΜΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΙΩΑΝ.	20€
38. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	30€
39. ΚΑΚΑΛΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΩΝ.	35€
40. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΩΝ.	20€
41. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	20€
42. ΓΑΙΤΑΝΗ ΑΣΠΑΣΙΑ ΚΩΝ.	20€
43. ΤΣΕΛΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ	20€
44. ΚΑΤΣΑΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΣ.	20€
45. ΜΑΥΡΑΓΑΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΕΡ.	20€
46. ΣΙΑΠΕΡΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΙΩΑΝ.	10€
47. ΚΑΚΑΛΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ	20€
48. ΤΣΑΜΑΔΙΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΩΝ.	20€
49. ΜΠΑΤΣΙΑΟΥΡΑΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ	20€
50. ΚΑΤΣΟΥΔΑΣ ΦΩΤΙΟΣ ΑΛΕΞ.	20€
51. ΚΑΤΣΑΡΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑ ΑΠΟΣ.	10€
52. ΠΕΤΡΟΥΤΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΓΓΕΛ.	20€
53. ΖΑΒΑΛΗ ΕΛΕΝΗ	20€
54. ΖΑΒΑΛΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΙΩΑΝ.	20€
55. ΖΑΒΑΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	20€
56. ΝΤΥΜΕΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝ.	10€
57. ΒΗΤΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	50€
58. ΤΣΙΠΟΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	10€
59. ΜΕΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΩΑΝ.	20€
60. ΓΚΟΛΦΙΝΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΝΙΚ.	20€
61. ΖΑΧΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΡ.	10€
62. ΖΑΧΑΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΓΕΩΡ.	10€
63. ΤΣΟΥΜΑΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΑΘΑΝ.	20€
64. ΠΑΚΛΑΤΣΗ ΑΘΗΝΑ	10€
65. ΚΑΚΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩΑΝ.	20€
66. ΚΑΚΑΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	20€
67. ΜΑΥΡΑΓΑΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚ.	15€

ΠΩΛΕΙΤΑΙ

**Πέτρινο παραδοσιακό σπίτι
στην πλατεία της Αρτοτίνας**

Πληροφορίες Χρήστος Γ. Κολοβός
τηλ. 6972052223

Οι οπλαρχηγοί της Αρτοτίνας κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο του 1821

Του Δημήτρη Τσιάλμαλου

Δρ. Ιστορίας- Φιλολόγος

«Όταν ένα έθνος λαχταράει την ανεξαρτησία του, η επανάσταση είναι ενδεχόμενη, όταν όμως, μαζί με το πάθος για την ελευθερία, το έθνος αυτό οιστρηλατείται και από την ορμή για εκδίκηση, τότε η επανάσταση είναι αναπόφευκτη» γράφει ο Γεώργιος Φίνλιου, στο πόνημά του, Ιστορία Ελλ. Επαναστάσεων,

Και είναι αλήθεια, κυρίες και κύριοι, ότι το ελληνικό έθνος ποθούσε από την πρώτη στιγμή την ελευθερία του και διακατεχόταν από την ορμή της εκδίκησης λόγω των ανείπωτων κατατρεγμών που υπέστη στην πολύχρονη δουλεία του.

Δεκάδες επαναστατικά κινήματα των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων καταγράφηκαν στο διάστημα των τετρακοσίων χρόνων σκλαβιάς. Η Πελοπόννησος, η Στερεά, η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Μακεδονία ήταν οι βασικές εστίες της διαχρονικής αντίστασης του υπόδουλου ελληνισμού.

Ξεχωριστή όμως θέση στην ιστορία των επαναστατικών κινήματων και του Κλεφταρματολισμού έχει η Στερεά. Δυσανάλογα μεγάλος ο αριθμός των Κλεφτών, Αρματολών και των αρματολικιών στην εν λόγω περιοχή σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές του ελλαδικού χώρου.

Πώς και γιατί αναπτύχθηκε σε τέτοιο βαθμό το Κλεφταρματολικό φαινόμενο στη Στερεά Ελλάδα; Ποιες συνθήκες συνέβαλαν στη γιγάντωση του; Πάντως αυτή η γιγάντωση και η ένταση του κλεφταρματολικού φαινομένου της Στερεάς και δη της Δυτικής Στερεάς δεν ήταν άσχετη με την έξαρση του ληστρικού φαινομένου στην περιοχή ούτε ασύνδετη με τη γεωμορφολογική ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου χώρου. Τα απρόσιτα βουνά, τα άγρια τοπία με την οργιωδή βλάστηση δημιουργούσαν φυσικές κρύπτες για τους καταδιωκόμενους και φυσικά ερείσματα για ένοπλη αντίσταση και κλεφτοπόλεμο με τον κατακτητή.

Η δημιουργία πολυάριθμων αρματολικιών στη Στερεά και κυρίως στη Δυτική Στερεά αποδεικνύει εκτός των άλλων και την αδυναμία του οθωμανικού συστήματος να καθυποτάξει αυτούς τους σκληροτράχηλους ορεινούς πληθυσμούς, οι οποίοι όριζαν τις ορεινές διαβάσεις και τα στενά περάσματα δημιουργώντας έτσι ένα σύστημα ελέγχου των συγκοινωνιών από και προς τη Δυτική Στερεά.

Ανάλογη γεωμορφολογία είχε και η Αρτοτίνα και ως μέρος της ευρύτερης περιοχής της Δυτικής Στερεάς υπέκειτο στις ίδιες κοινωνικοπολιτικές αντιξοότητες. Το κλεφταρματολικό φαινόμενο σ' αυτόν εδώ τον τόπο υπήρξε τόσο έντονο, ώστε δικαίως από πολλούς ιστορικούς ονομάστηκε η Αρτοτίνα καπετανοχώρι. Και προεπαναστατικά αλλά και κατά την περίοδο της Επανάστασης του '21 ονομαστοί οπλαρχηγοί κατάγονταν απ' την Αρτοτίνα ή για να είμαστε ακριβείς γεννήθηκαν στην Αρτοτίνα. **Ο Λουκάς Καλιακούδας, ο Αθανάσιος Διάκος, ο Ανδρίτσος Σαφάκας, ο Σκαλτσοδήμος, ο Ιωάννης Ρούκης, ο Αντώνης Κοντοσόπουλος και ο Γιάννης Φαρμάκης** είναι οι επιφανέστεροι των ενόπλων που γεννήθηκαν και ανδρώθηκαν στην Αρτοτίνα και έπαιξαν σημαντικότατο ρόλο στην απελευθέρωση του Έθνους.

Αγαπητοί φίλοι, για να μη σας κουράσω με τις λεπτομέρειες της παραγμένης ζωής και της ποικίλης δράσης των εν λόγω οπλαρχηγών και, καθώς λίγο πολύ γνωρίζετε τα βιογραφικά τους,

θα μου επιτρέψετε να εκθέσω εν συντομία κάποιες βασικές πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση τους και στη συνέχεια θα σταθώ σε ορισμένα ζητήματα- σε σχέση πάντα με τους οπλαρχηγούς μας- που η ιστορική έρευνα δεν είχε μέχρι τώρα επαρκώς αναδείξει, όπως: τα αρματολικά – συγγενικά δίκτυα της περιοχής, τις διασυνδέσεις των οπλαρχηγών με την τότε πολιτική- επαναστατική εξουσία και το ρόλο του Αλή πασά και του τουρκικού παράγοντα στις τοπικές διαρματολικές σχέσεις και στα αρματολικά ειωθότα της εποχής.

Ο Λουκάς Καλιακούδας γεννήθηκε στην Αρτοτίνα γύρω στα 1760. Νέος εντάχθηκε στην κλέφτικη ομάδα του περιφημου Ανδρούτσου – πατέρα του Οδυσσέα Ανδρούτσου- και έγινε

πρωτοπαλικό του. Πολέμησε στο πλευρό του Ανδρούτσου στην Πελοπόννησο, μετά την αποτυχία της εκστρατείας του Λάμπρου Κατσώνη (1792).

Ο Λουκάς Καλιακούδας γυρίζοντας στη Ρούμελη εξακολούθησε τον αγώνα κατά των Τούρκων και των Τουρκαλβανών του Αλή πασά, που εκείνη την εποχή καταδίωκε απηνώς τους Κλεφταρματολούς της Στερεάς στην προσπάθειά του να αναδιατάξει και αποδυναμώσει το αρματολικό σύστημα. Σε μια τέτοια καταδιωκτική επιχείρηση, ο Λουκάς Καλιακούδας, σκοτώθηκε από τους Τουρκαλβανούς του Μετζομπόνο στο χωριό Γαβρολίμνη Ναυπακτίας (1804), μαχόμενος ηρωικά με τα εκατόν είκοσι παλικάρια του.

Ο Δήμος Σκαλτσός γεννήθηκε στην Αρτοτίνα ανάμεσα στα 1760 με 1765. Νέος ο Σκαλτσοδήμος μπήκε στο ένοπλο σώμα των Κοντογιανναίων, ονομαστών Κλεφτών και ύστερα Αρματολών της Υπάτης. Αργότερα εντάχθηκε στο σώμα του οπλαρχηγού του Ζυγού, Τσαμ Καλόγερου, που τότε δρούσε στη Δωρίδα και ιδιαίτερα στα Βαρδούσια. Κι όταν εκείνος κατέφυγε στην Ήπειρο, ο Σκαλτσοδήμος έγινε καπετάνιος της κλέφτικης ομάδας με πρωτοπαλικάρα τους συχωριανούς του Διάκο και Γούλα.

Μερικά χρόνια αργότερα επεδίωξε να γίνει Αρματολός Λιδωρικού χρησιμοποιώντας την προσφιλή μέθοδο της εποχής, τον εκβιασμό. Απήγαγε λοιπόν την Κρυστάλλω, κόρη του προύχοντα της Κωστώριτσας, Αναγνώστη Μπαμπαλή με σκοπό να μεσολαβήσει στον Αλή προκειμένου να πάρει το αρματολίκι της Δωρίδας. Ο εκβιασμός πέτυχε και, χωρίς να προσκυνήσει, πήρε το αρματολίκι Λιδωρικού, το οποίο μοιράστηκε με το Διάκο. Οι σχέσεις των δυο ανδρών δεν ήταν καλές και οξύνθηκαν με την απαγωγή της Κρυστάλλως που σύμφωνα με την παράδοση ήταν «σταυραδελφή» του Διάκου.

Οι καθημερινές προστριβές και η ψυχρότητα που επέδειξε στο τέλος ο Σκαλτσοδήμος προς το Διάκο ανάγκασαν τον τελευταίο να φύγει

για τα Σάλωνα. Μόνος πια και αναμφισβήτητος καπετάνιος της Δωρίδας ο Σκαλτσοδήμος φρόντισε να κρατήσει το αρματολίκι του και στα χρόνια της αποστασίας του Αλή πασά (1820) με τη μεσολάβηση των προκρίτων Δωρίδας, Παναγιώτη Λιδωρική και Τριαντάφυλλου Αποκορίτη, στον σουλτανικό πασά της Ναυπάκτου, Πεχλιβάν ή Μπαμπά πασά.

Λίγο πριν την Επανάσταση ο Σκαλτσοδήμος ήταν μνημένος στη Φιλική Εταιρεία και προετοιμασμένος για το μεγάλο ξεσηκωμό. Έτσι στις 28 Μαρτίου 1821 απελευθέρωσε το Λιδωρικό, ενώ ταυτόχρονα το πρωτοπαλικό του, ο Θωδωρής Χαλβατζής το Μαλανδρίνο.

Στη συνέχεια ο Σκαλτσοδήμος, δημιούργησε μόνιμο στρατόπεδο στο Μακρुकάμπι, που διατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα και πήρε μέρος σε πολλές μάχες, με τελευταία αυτή της Γρανίτσας.

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου αποσύρθηκε στην Πελοπόννησο, όπου και πέθανε στις αρχές Σεπτεμβρίου 1826.

Ο Αθανάσιος Διάκος γεννήθηκε στην Αρτοτίνα ανάμεσα στα χρόνια 1781-1790. Μετά το θάνατο του πατέρα του και του αδελφού του Αποστόλη από τους Τούρκους, ο Διάκος μπήκε σε ηλικία 12 περίπου ετών στο μοναστήρι του Προδρόμου της Αρτοτίνας. Χειροτονήθηκε στη συνέχεια διάκος και με το αξίωμα αυτό, το οποίο στη συνέχεια κυριάρχησε ως επώνυμο πέρασε στην ιστορία. Τον βρίσκουμε στη συνέχεια στο σώμα του Κλεφταρματολού Τσαμ Καλόγερου ως πρωτοπαλικό. Κι όταν το αρματολίκι της Δωρίδας πέρασε στα χέρια του Σκαλτσοδήμου και ο ίδιος πήρε το πάνω κόλι προς τα Βαρδούσια, αναγκάστηκε να φύγει από τη Δωρίδα λόγω αντιζηλίας και προστριβών με τον Σκαλτσά και να περάσει στα Σάλωνα κι από εκεί στη Λειβαδιά και στον Οδυσσέα, που τον έκανε πρωτοπαλικό του.

Στα 1818 μύηθηκε στη Φιλική και όταν ο Οδυσσέας, ως οπλαρχηγός του Αλή πασά, έφυγε από τη Λειβαδιά και πήγε στα Γιάννενα, λόγω της επικείμενης σύγκρουσης Αλή πασά – σουλτανικών δυνάμεων, ο Διάκος πήρε τη θέση του κι έγινε αρχηγός των όπλων στη Λειβαδιά και στο Ταλάντι.

Στις 28 Μαρτίου 1821 ο Διάκος κήρυξε την Επανάσταση στη Λειβαδιά, μαζί με τον ηρωικό δεσπότη Σαλώνων, Ησαΐα, την οποία και απελευθέρωσε. Ταυτόχρονα με συνηματικό γράμμα του προς τον Αντώνη Κοντοσόπουλο έδωσε εντολή να ξεσηκωθούν οι Έλληνες και στην επαρχία Ταλαντίου. Στη συνέχεια με άλλη διαταγή του ο Β. Μπούσγος και ο Λάππας κατέλαμβαναν τη Θήβα.

Τέλος ο Διάκος μαζί με άλλους οπλαρχηγούς πήρε μέρος στις μάχες της Μπουντουνίτσας και της Υπάτης. Η μάχη όμως που τον έκανε θύλο και σύμβολο της ελευθερίας ήταν η μάχη της Αλαμάνας (22-4-1821), όπου και έχασε τη ζωή του.

Ο Ανδρίτσος Σαφάκας γεννήθηκε στην Αρτοτίνα στα 1775-1780. Μπήκε νωρίς στην κλέφτικη ζωή. Πριν από το 1806 έγινε καπετάνιος σε κλέφτικη ομάδα και εκείνη τη χρονιά κατέφυγε προσωρινά στην Αγία Μαύρα, για να σωθεί από την καταδιωκτική manía του Αλή πασά. Η κλέφτικη δράση του Σαφάκα συνεχίστηκε ως τα 1812. Στη συνέχεια προσκύνησε το Βελή και αναγνωρίστηκε καπετάνιος των Κραβάρων.

Στα 1820 ήταν ήδη μνημένος στη Φιλική

ΔΙΑΚΕΙΑ 2014

Συνέχεια από τη σελ. 1

Κύριε Πρόεδρε της Αδελφότητας Κονιακιωτών. Αγαπητοί φίλοι και επισκέπτες της Αρτοτίνας Κυρίες και Κύριοι

«Σας καλωσορίζω σήμερα εδώ, στην γενέτειρα του Θανάση Διάκου το καπετανοχώρι της Ρούμε-

λης, όπως τιμητικά παλιότερα αποκαλείτο, την Αρτοτίνα η οποία πιστή στις παραδόσεις, τις ηθικές αξίες και τα ιδεώδη που ακολουθούν και χαρακτηρίζουν όλους τους Έλληνες στο διάβα τους ανά τους αιώνες, δεν ξεχνά τα παιδιά της. Αυτά, που για του Χριστού την πίστη την Αγία και της πατρίδος την ελευθερία, όρθωσαν το ανάστημά τους και έχυσαν το αίμα τους με πρώτο και καλύτερο το γέννημά της το Θανάση Διάκο.

Στο πρόσωπό του σήμερα τιμούμε όλους τους Αρτοτινούς, επώνυμους και ανώνυμους που δεν ήταν λίγοι, ήταν πολλοί και εκλεκτοί. **Καλιακούδας, Σιαφάκας, Σκαλτσάς, Ρούκης, Κοντοσόπουλος, Φαρμάκης**, οι πλέον γνωστοί όπως θα ακούσουμε σε λίγο, στην ολιγόλεπτη ομιλία που θα ακολουθήσει από τον φιλόλογο-καθηγητή κ. **Τσιάμαλο Δημήτριο**.

Οι εκδηλώσεις ΔΙΑΚΕΙΑ καθώς και το παραδοσιακό «ΦΛΑΜΠΟΥΡΟ» σε λίγες μέρες, είναι

Χορευτικά Συλλόγων Τολοφώνας και Προσηλίου

εκδηλώσεις που συνδέουν το παρελθόν με το παρόν και θα συνεχίσουν στο μέλλον. Μας θυμίζουν πρόσωπα, γεγονότα και πράξεις ηρωισμού και αυτοθυσίας, απαλλαγμένες από ατομικές φιλοδοξίες, τοπικισμούς και συμφέροντα, που δείχνουν το δρόμο που εμείς οι μεταγενέστεροι πρέπει να ακολουθήσουμε για το κοινό καλό, το καλό του χωριού μας και της πατρίδος γενικότερα.

Πέρα όμως από τον ελάχιστο φόρο τιμής που αποτίουμε στους ήρωές μας, οι εκδηλώσεις αυτές στη δύσκολη οικονομικά και όχι μόνο, περίοδο που ζούμε που οι ανθρώπινες σχέσεις, η ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία τείνουν σχεδόν να χαθούν, είναι και ένας από τους λίγους τρόπους

Μετά τον τερματισμό Ξεκούραση

και λόγους που απέμειναν, για να μας φέρουν εδώ όλους μαζί να ανταμώνουμε, να βλέπουμε, να μιλάμε, να αναπολούμε τα παλιά και να μη ξεχνιόμαστε.

Για τους λόγους αυτούς, οι εκδηλώσεις πρέπει να συνεχισθούν, να εμπλουτισθούν και να γίνουν περισσότερες, για να επιτευχθεί όμως αυτό πρέπει να πορευτούμε όλοι μαζί, εμείς και εσείς, ο καθένας από το μετερίζι του όπως και όσο μπορεί.

Οι νικητές του αγώνα θυσίας

«Έχουμε πολλά να κάνουμε, ελάτε μαζί μας, συμβουλευέψτε μας, στηρίξτε μας, βοηθήστε μας.»

Στη συνέχεια απεύθυναν σύντομους χαιρετισμούς ο πρόεδρος του Δ.Σ. του Δήμου Δωρίδος κ. **Κοκμοτός Αθανάσιος** και οι πρόεδροι της Δωρικής Αδελφότητας κ. **Μπαλατσούρας Ιωάννης** και της Ομοσπ. Συλλόγων ΒΔ Δωρίδος κ. **Τρίγκας Ιωάννης**. Ακολούθησε η εξαιρετική ομιλία, με θέμα «**Οι οπλαρχηγοί της Αρτοτίνας κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο του 1821**», από τον κ. Δημήτριο Τσιάμαλο. (ολόκληρη η ομιλία δημοσιεύεται στη σελ. 4). Με το τέλος της ομιλίας και πριν κοπάσει το χειροκρότημα των παρευρισκομένων, έκοβε το νήμα της γραμμής τερματισμού ο πρώτος αθλητής του «ΔΡΟΜΟΥ ΘΥΣΙΑΣ 4.000 μ.» με αφετηρία την Ιερά Μονή Προδρόμου και ακολούθησε ο τερματισμός και των υπολοίπων αθλητών που συμμετείχαν στον αγώνα. Ακολούθησε η απονομή μεταλλίων στους νικητές του αγώνα και στη συνέχεια έγινε βράβευση των παιδιών Αρτοτινών που πέτυχαν σε ΑΕΙ-ΤΕΙ το έτος 2013. Το επίσημο πρόγραμμα της εκδήλωσης έκλεισε με Ρουμελιώτικους και Ηπειρώτικους παραδοσιακούς χορούς από τα χορευτικά των πολιτιστικών συλλόγων ΤΟΛΟΦΩΝΟΣ και ΠΡΟΣΗΛΙΟΥ Φωκίδος.

Την εκδήλωση επίσης τίμησε με την παρουσία του και ο πρόεδρος της Αδελφότητας Κονιακιωτών

Δωρίδος κ. **Δημήτριος Χολέβας**.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΓΩΝΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΔΙΑΚΕΙΑ 2014

Οι τρεις πρώτοι ανά κατηγορία και αγώνισμα νικητές είναι οι παρακάτω:

• Ανώμαλος δρόμος 1.000 μ. αγοριών 2005-2007

- > 1ος Κεχρής Παναγιώτης
- > 2ος Τριώτης Μάριος
- > 3ος Κωνσταντίνου Διονύσιος

• Ανώμαλος δρόμος 1.000 μ. κοριτσιών 2005-2007.

- > 1η Τσιώτα Ναταλία
- > 2η Μπαλή Ευδοκία
- > 3η Ματσούκα Κων/να

• Ανώμαλος δρόμος 1.500 μ. αγοριών 2002-2004

- > 1ος Θεοτοκάτος Παναγιώτης
- > 2ος Νικολόπουλος Αλεξανδρος
- > 3ος Τσιτσης Αργύρης

• Ανώμαλος δρόμος 1.500 μ. κοριτσιών 2002-2004

- > 1η Δούκα Βασιλική
- > 2η Βήλου Μαρία
- > 3η Παπαδημητρίου Σταυρούλα

• Ανώμαλος Δρόμος 2.000 μ. Αγοριών- Κοριτσιών 1999-2001

- > 1η Κανούρη Κων/να
- > 2ος Τσέλιος Αλεξανδρος
- > 3ος Νικολόπουλος Άγγελος

• Δρόμος Θυσίας 4.000 μ. Αγοριών 1996-1998

- > 1ος Βήλος Θεόδωρος
- > 2ος Τσιτσης Κων/νος
- > 3οι Γιαννουδάκης Θεοφάνης και Πρεβενάς Ιωάννης

• Δρόμος Θυσίας 4.000 μ. Ανδρών 18-40 ετών

- > 1ος Ντζελέτης Γεώργιος
- > 2ος Κουτσαγγέλου Κων/νος

• Λιθοβολία Αγοριών 1999-2001

- > 1ος Κούρλης Δημήτριος
- > 2ος Μπούμπουλης Βασίλειος
- > 3ος Σφυρής Παναγιώτης

• Λιθοβολία Αγοριών 1996-1998

- > 1ος Γιαννουδάκης Θεοφάνης
- > 2ος Τσιτσης Κων/νος
- > 3ος Πρεβενάς Ιωάννης

• Λιθοβολία Ανδρών 19-40 ετών

- > 1ος Κουτσαγγέλου Βασίλειος
- > 2ος Βήλος Θεόδωρος
- > 3ος Μαρτέκας Θεόδωρος

• Λιθοβολία Ανδρών 41-60 ετών

- > 1ος Μαρτέκας Αριστομένης
- > 2ος Κάππας Βασίλειος
- > 3ος Τσιτσης Ιωάννης

• Λιθοβολία Ανδρών 61 και άνω

- > 1ος Κολοβός Αριστείδης
- > 2ος Ζουμάς Χρήστος
- > 3ος Σφήκας Περικλής

• Ποδοσφαιρικός Αγώνας: Νικήτρια ανεδείχθη η ομάδα του Συλλόγου Αρτοτινών Μεσολογγίου, με σκορ 8-6 έναντι της ομάδος του Συλλόγου Αρτοτινών «Ο ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ».

• Πολυνίκης Αθλήτης: Ισοβάθησαν οι Κουτσαγγέλου Κων/νος και Βήλος Θεόδωρος.

ΦΛΑΜΠΟΥΡΟ 2014

Με μεγάλη επιτυχία γιορτάστηκε και φέτος η μνήμη Αποτομής της Τιμίας Κεφαλής Ιωάννου του Προδρόμου, και πραγματοποιήθηκαν οι εκδηλώσεις «Φλάμπουρο». Αθρόα και ευλαβική ήταν η συμμετοχή των προσκυνητών στο Μέγα Πανηγυρικό

του δήμου κ.κ. Ασημάκη Δήμητρα και Παλασκώνης Κων/νος. Το απόγευμα της 29ης Αυγούστου πραγματοποιήθηκε το παραδοσιακό ΦΛΑΜΠΟΥΡΟ. Νέες και νέοι, άνδρες και γυναίκες όλων των ηλικιών ντυμένοι με παραδοσιακές φορεσιές και

τραγουδι «**φουστανελά με γαζί, ποιος λεβέντης τη φορεί**». Το γλέντι και ο χορός συνεχίστηκαν και μετά την αποχώρηση των φουστανελάδων και κράτησε μέχρι το ξημέρωμα. Η διασκέδαση συνεχίστηκε με μεγαλύτερη ένταση, ζωντανία και κέφι και το Σαββατόβραδο με την αθρόα, άψογη

και καθολική συμμετοχή της νεολαίας του χωριού μας η οποία με τον τρόπο της εξέφρασε τη δυσαρέσκεία της και το παράπονό της, για την υποτονική παρουσία από τις εκδηλώσεις (ΔΙΑΚΕΙΑ 2014 και ΦΛΑΜΠΟΥΡΟ) των αιρετών αρχών της περιοχής.

Εσπερινό και τη Θεία Λειτουργία που τελέστηκαν το εσπέρας της 28ης και το πρωί της 29ης Αυγούστου αντίστοιχα στο Μοναστήρι του Αι Γιάννη

τη συνοδεία παραδοσιακών μουσικών οργάνων, του ιερέα του χωριού και των επισήμων, ξεκινώντας από το χώρο όπου ευρίσκετο το σπίτι που

στην Αρτοτίνα. Στη Θεία Λειτουργία παραβρέθηκαν, ευλαβικοί προσκυνητές, ο νεοεκλεγείς Αντιπεριφερειάρχης Φωκίδος κ. **Ράμμος Ιωάννης**, ο Αντιδήμαρχος του δήμου Δωρίδος κ. Ευσταθίου Ανδρέας, ο Υποδιοικητής του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ κ. Παπαθανασίου Κων/νος και οι δημοτικοί σύμβουλοι

γεννήθηκε ο Θανάσης Διάκος, κατέβηκαν τραγουδώντας στην πλατεία του χωριού όπου χόρευαν το παραδοσιακό τσάμικο και το συρτό. Ο χορός των τσολιάδων και των βλαχοπούλων έκλεισε με την εντυπωσιακή έξοδό τους, με πρώτον το φλαμπουριάρη και την ορχήστρα να παίζει το

ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΩΝ ΣΕ ΑΕΙ-ΤΕΙ ΕΤΟΥΣ 2013

Στα πλαίσια των εκδηλώσεων «ΔΙΑΚΕΙΑ 2014», έγινε για πρώτη φορά από φέτος, βράβευση των παιδιών Αρτοτινών που το 2013 πέτυχαν την εισαγωγή τους στα ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας. Βραβεύθηκαν κατά αλφαβητική σειρά οι παρακάτω:

- > **Αθανασοπούλου Κων/να**: Βιολογικό Τμήμα Πανεπιστημίου Κρήτης.
- > **Ζουμά Δανάη** του Αθανασίου: Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου.

- > **Καραμέρη Νικολέτα** του Κων/νου: Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.
- > **Κορδοπάτη Γκόλφω** του Ιωάννου: Τμήμα Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Πατρών.
- > **Κουτσαγγέλου Βασίλειος** του Αθανασίου: Σχολή Αξιωματικών Αστυνομίας Πόλεων.
- > **Μπαλή Ελένη Δημητρίου**: Σχολή Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Πατρών.
- > **Μπαλή Μαρία** του Δημητρίου: Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Πατρών.
- > **Ντζελέπη Αικατερίνη** του Βασιλείου: Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων Πανεπιστημίου Πειραιώς.
- > **Μπραούνου Μιχαέλα** του Κων/νου: Πολιτικό Τμήμα Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η απονομή των τιμητικών πλακετών και των επαίνων, έγινε από τον πρόεδρο του Συλλόγου **Γιάννη Κούρλη**.

Οι οπλαρχηγοί της Αρτοτίνας κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο του 1821

Συνέχεια από τη σελ. 3

Εταιρεία. Με την έναρξη της Επανάστασης ο Σαφάκας είχε να επιτελέσει δυο αποστολές: η πρώτη ήταν να κρατάει την ορεινή διάβαση της Οξιάς και να εμποδίζει τη διέλευση τούρκικων στρατευμάτων. Και η δεύτερη να δίνει βοήθεια σε άλλα μαχόμενα ελληνικά Σώματα.

Για να ανταποκριθεί στην αποστολή του αυτή, ο Σαφάκας κατασκεύασε στη ράχη της Οξιάς οχυρωματικά έργα (ταμπούρια) που ονομάστηκαν «του Σαφάκα τα ταμπούρια». Σ' αυτή τη στρατηγική θέση ο Σαφάκας διατηρούσε μόνοιμο στρατόπεδο (ορδί). Από τον Απρίλιο του 1821 και μετά ο Σαφάκας έλαβε μέρος σε διάφορες μάχες με σημαντικότερη αυτή της Παπαδιάς. Προστάτεψε τα απροσκήντα χωριά των Κραβάρων, όταν οι πασάδες Σκόντρα και Ισμαήλ με ισχυρές τουρκικές δυνάμεις εισέβαλαν στα Κράβαρα.

Προστάτεψε τον πληθυσμό της Αρτοτίνας, όταν «οι Καρπενησιώτες Τούρκοι ακολουθώντας το σύρραχο της Οξιάς... ξεχύθηκαν προς Σιτίστα, με διαθέσεις να στραφούν και προς την Αρτοτίνα». Τον Ιούλιο του 1825 ενίσχυσε με δυνάμεις του τους πολιορκημένους του Μεσολογγίου.

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου έκανε καπάκια με τους Τούρκους, για να σώσει τους πληθυσμούς. Ακολούθησε τον Καραϊσκάκη, όταν έγινε αρχιστράτηγος, και μετά το θάνατό του ξαναπήρε αμνηστία.

Ωστόσο ο Σαφάκας εξακολουθούσε να είναι επίφοβος για τους Τούρκους. Έτσι στα τέλη Αυγούστου του 1828 τον συνέλαβαν και τον οδήγησαν ως όμηρο στα Γιάννενα μαζί με τα πιστά παλικάρια του. Κατόρθωσε να δραπετεύσει, μαζί με τους συντρόφους του και δολοφονήθηκε στο γεφύρι της Τατάρνας από ανθρώπους του αδελφοποιού του Σωτήρη Στράτου, συνεργατών των Τούρκων και του Κιουταχί.

Ο Αντώνης Κοντοσόπουλος ή Γεράντωνος γεννήθηκε κι αυτός στην Αρτοτίνα στα 1790-1792. Από νωρίς ακολούθησε την κλέφτικη ζωή. Η έναρξη της Επανάστασης του 1821 βρήκε τον Κοντοσόπουλο, μνημένο στη Φιλική και οπλαρχηγό του Ταλαντίου (Αταλάντης). Στη θέση αυτή τοποθετήθηκε από τον πρώτο του ξάδελφο, τον Αθανάσιο Διάκο. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση, ειδοποιημένος από το Διάκο, στις 29 Μαρτίου μπήκε στην Αταλάντη, και την απελευθέρωσε.

Έλαβε μέρος στη μάχη της Αλαμάνας, της Υπάτης, των Βασιλικών, στη μάχη της Άμπλιανης (1824). Από το 1826 πέρασε στις διαταγές του Γ. Καραϊσκάκη με τον οποίο πολέμησε στις μάχες της Δομβραϊνας και στη μεγάλη μάχη της Αράχωβας. Επίσης πήρε μέρος στη μάχη του Φαλήρου και την επόμενη χρονιά (1827) κυριεύσε το φρούριο του Ακροκορινθίου. Στη συνέχεια και μέχρι το τέλος του Αγώνα και την απελευθέρωση, ο Κοντοσόπουλος δεν έπαψε να αγωνίζεται με σθένος και αυταπάρνηση.

Ο Ιωάννης Ρούκης γεννήθηκε στην Αρτοτίνα στα 1795 και σε ηλικία δεκαπέντε ετών μπήκε στο κλέφτικο σώμα του Πανουργιά και του Γ. Κοσκινά. Στο σώμα αυτό έμεινε τρία χρόνια. Στη συνέχεια υπηρέτησε στο στρατό του Οδυσσέα Ανδρούτσου και, όταν ξέσπασε η σύγκρουση Αλή και σουλτανικών δυνάμεων κι ο Οδυσσέας πήγε στα Γιάννενα, ο Ρούκης μπήκε κάτω από τις διαταγές του άλλου οπλαρχηγού της Λειβαδιάς, του Διάκου. Με την κήρυξη της Επανάστασης, ο Ρούκης πολέμησε μαζί με το Διάκο για την απελευθέρωση της Λειβαδιάς και της Μενδενίτσας.

Πήρε μέρος στην πολιορκία της Υπάτης, στις μάχες των Βασιλικών και της Περαχώρας Λουτρακίου, στα Βρυσάκια της Εύβοιας, στον Μαραθώνα, στο Κερατσίνι, στην Αράχοβα, στη Φοντάνα και στο Δίστομο. Την επόμενη χρονιά δηλ. στα 1828 ενίσχυσε τον Κίτσο Τζαβέλα στη μάχη της Σεργούλας και στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις που ακολούθησαν. Κι αυτός δεν απέφυγε τα καπάκια με τους Τούρκους. Τον Μάρτιο 1829, ο Ρούκης, πολέμησε στην πολιορκία της Ναυπάκτου, των Θηβών και στην τελευταία μάχη του Αγώνα του '21, στη μάχη της Πέτρας.

Ο Ρουμελιώτης οπλαρχηγός **Γιάννης Φαρμάκης** γεννήθηκε στην Αρτοτίνα στα 1801. Μικρός σε ηλικία, δεκάξι ετών, έγινε Κλέφτης και μπήκε στο ένοπλο σώμα του Σαφάκα, στον οποίο οφείλει το επώνυμό του, καθώς το κανονικό του ήταν Φουσέκης.

Η επαναστατική του δράση ήταν πλούσια, καθώς πήρε μέρος στις σημαντικότερες μάχες της Στερεάς, όπως στη μάχη της Υπάτης, στο Χάνι της Γραβιάς, στη μάχη των Βασιλικών, σε μάχες στη Ναυπακτία και την Ευρυτανία. Στην περίφημη μάχη της Παπαδιάς (1825) έσωσε με την επέμβασή του το Σαφάκα, ο οποίος είχε αποκλειστεί από τους Τούρκους. Στη συνέχεια ο Γιάννης Φαρμάκης αγωνίστηκε στην ορεινή Δωρίδα, το 1826 στην Αράχοβα, το 1827 στο Κερατσίνι. Την επόμενη χρονιά (1828) έλαβε μέρος, μαζί με άλλους Ρουμελιώτες ενόπλους, στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις που έκανε ο Κίτσο Τζαβέλας στη Σεργούλα, στη Λομποτινά, στην Τέρνοβα και αλλού.

Αγαπητοί φίλοι, είπαμε πιο πάνω πως στη Στερεά, περισσότερο από κάθε άλλο μέρος της σκλαβωμένης Ελλάδας, αναπτύχθηκε το αρματολικό σύστημα και εντοπίσαμε τις αιτίες αυτού του φαινομένου, που ήταν η έξαρση του ληστρικού φαινομένου στην περιοχή, η γεωμορφολογική ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου χώρου και η αδυναμία του οθωμανικού συστήματος να καθυποτάξει αυτούς τους σκληροτράχηλους ορεινούς πληθυσμούς.

Αν η γέννηση και η ανάπτυξη του αρματολικού φαινομένου στο συγκεκριμένο χώρο υπακούει στην ως άνω αιτιολογία, η μακρόχρονη διατήρησή του όμως εξηγείται με βάση συγκεκριμένες στρατηγικές που ανέπτυξε το αρματολικό σύστημα για τη διαίωσή του. Μια τέτοια στρατηγική ήταν η συγκρότηση οριζοντίων δικτύων επικοινωνίας που συγκροτούσαν οι Αρματολοί με βάση τις οικογενειακά κατευθυνόμενες επιγαμίες. Με άλλα λόγια συνδέονταν οι αρματολικές οικογένειες όμορων περιοχών με γάμους, προκειμένου να εξασφαλίσουν ισχυρές συμμαχίες που θα άντεχαν στο χρόνο και θα διαιωνίζαν το αξίωμά τους. Αυτή η στρατηγική, εκτός των άλλων, οδηγούσε τελικά στην αμφισβήτηση εν τοις πράγμασι της ίδιας της οθωμανικής εξουσίας.

Έτσι, αν θέλει κανείς να κατανοήσει το αρματολικό φαινόμενο σε όλες τις κοινωνικο-πολιτικές του εκφάνσεις, θα πρέπει να μελετήσει σε βάθος το θεσμό της οικογένειας και συνακόλουθα όλους τους κοινωνικογενείς θεσμούς (γάμο, υιοθεσία, κουμπαριά, αδελφοποιία) που απορρέουν και συναρθρώνονται με την οικογένεια και την κοινωνική πραγματικότητα.

Με βάση τα παραπάνω ένα είναι βέβαιο, ότι κανείς από τους Αρματολούς της Αρτοτίνας δεν προερχόταν από αρματολική οικογένεια, δηλαδή δεν ήταν συνεχιστής της αρματολικής παράδοσης και φυσικά κανείς δεν πρόλαβε, λόγω της Επανάστασης, να εδραιώσει οικογε-

νειακό αρματολικό σύστημα, όπως οι Στορναραίοι στον Ασπροπόταμο, οι Σταθαίοι στο Βάλτο, οι Μπουκουβαλαίοι στα Άγραφα, οι Βαρνακιώτες στο Ξηρόμερο και άλλοι.

Ο Σαφάκας για παράδειγμα έγινε Αρματολός Κραβάρων μετά την καταδίωξη και το θάνατο του Πιλάλα στα 1812, αφού προηγουμένως προσκύνησε το Βελή, και κράτησε το αρματολικό του μέχρι το 1820. Παράδοση αρματολική είχε στα Κράβαρα η οικογένεια Σισμάνη. Ο γενάρχης αυτής της αρματολικής οικογένειας, ο Κωνσταντίνος Σισμάνης ή Σουωρμάνης, κήρυξε την Επανάσταση στην περιοχή του στα 1769, όταν ξεσηκώθηκε όλη η Στερεά.

Στο Λιδωρικό επίσης ο Σκαλτσάς δεν είχε οικογενειακή παράδοση, έγινε Αρματολός εκβιαστικά απαγάγοντας την κόρη του προύχοντα της περιοχής Μπαμπαλή.

Και το ερώτημα βέβαια που τίθεται είναι, αφού δεν είχαν αρματολική - οικογενειακή παράδοση οι Αρματολοί, οι εξ Αρτοτίνης ορμώμενοι, μπήκαν σε αρματολικά - συγγενικά δίκτυα ή παρέμειναν μόνοι περιστασιακά λειτουργούντες; Η απάντηση είναι πως μπήκαν σε αρματολικά δίκτυα.

Βασικός στόχος των αρματολικών οικογενειών, παλιών και νέων, ήταν η οικονομικο-κοινωνική και πολιτική τους ενίσχυση και σταθεροποίηση της θέσης τους δια μέσου των συμμαχικών-συγγενικών δικτύων που δημιουργούσαν με ομάδες ενόπλων γειτονικών περιοχών, σε μια κοινωνία έντονα ρευστή και άκρως ανταγωνιστική. Το παράδειγμα των Σαφάκα - Σκαλτσοδήμου, Αρματολών στα δυο όμορα αρματολικά των Κραβάρων και του Λιδωρικού αντίστοιχα, είναι ενδεικτικό της ως άνω επισήμανσης.

Και προεπαναστατικά αλλά και κατά την περίοδο της Επανάστασης η σχέση τους είναι αδιατάρακτη, στενή και αλληλοπεριχωρητική και, όπως προκύπτει από τα χαρτιά των αρχείων των δύο οπλαρχηγών, η φιλία και η συνεργασία τους κράτησε μέχρι το 1826, χρονιά που πέθανε ο Σκαλτσοδήμος. Αν σ' αυτά προσθέσει κανείς τη στάση του Σαφάκα στη διένεξη Σκαλτσοδήμου - Διάκου, η οποία ήταν ευνοϊκή για το Σκαλτσοδήμο και δυσμενής για το Διάκο και μια αδιευκρίνιστη πτυχή της αρτοτινής παράδοσης, όπου γίνεται λόγος για συγγενική σχέση ανάμεσα στη «Σκαλτσίνα» και τη «Σαφάκαινα», τότε μπορεί εύκολα να συμπεράνει κανείς ότι το αρματολικό δίκτυο Ανδρίτσου Σαφάκα - Δήμου Σκαλτσά λειτούργησε άψογα και προεπαναστατικά και κατά την περίοδο της Επανάστασης.

Αντίθετα στην ίδια περιοχή, προεπαναστατικά, με τον Κωνσταντίνο Σισμάνη ως Αρματολό των Κραβάρων και το Λωρή ως Αρματολό Λιδωρικού, η απουσία αρματολικού - συμμαχικού δικτύου προσπάθισης κοινών συμφερόντων οδήγησε τους δύο Αρματολούς, λίγο μετά την Επανάσταση του 1769, σε έναν εξοντωτικό αγώνα με τη συμμετοχή Αλβανών μισθοφόρων. Αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης; Ο Σισμάνης, αφού συνέλαβε το Λωρή στη Ζελίστα μαζί με τους Αλβανούς μισθοφόρους του, τον κατέσφαξε. Το ίδιο τέλος όμως είχε κι αυτός αργότερα, αφού εσφάγη από τους Αλβανούς μισθοφόρους του Λωρή και τους δικούς του που ενώθηκαν με σκοπό τη διαρπαγή.

Είναι αλήθεια, αγαπητοί φίλοι, ότι η περίοδος του Αλή πασά δε δοκίμασε μόνο τις αντοχές του οθωμανικού διοικητικού συστήματος αλλά οδήγησε σε κρίση ολόκληρο το αξιακό και κοινωνικό σύστημα που διείπε τις σχέσεις των

Συνέχεια στη σελ. 7

Οι οπλαρχηγοί της Αρτοτινάς κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο του 1821

Συνέχεια από τη σελ. 5

Κλεφταρματολών και των ραγιαδών. Η γενικευμένη και με όλα τα μέσα καταδρομή των Αρματολών από τον Αλή πασά και η δια ποικίλων μέσων άσκηση της αντιαρματολικής του πολιτικής, οδήγησε το παλιό αρματολικό σύστημα σε κατάρρευση και στη δημιουργία ενός νέου τύπου αρματολισμού, όπου ο Αρματολός εξαρτάται σε απόλυτο βαθμό από την οθωμανική εξουσία. Γίνεται δηλαδή ο αρματολός ένα είδος στρατιωτικού «δημοσίου» υπαλλήλου, αφού το αρματολίκι δεν του ανατίθεται πλέον λόγω της ικανότητάς του και της πολεμικής του ισχύος αλλά κυρίως λόγω δημοσίων σχέσεων και Αληπασαδικής ευνοιοκρατίας.

Ο **Λουκάς Καλιακούδας, ο Ανδρίτσος Σαφάκας, ο Δήμος Σκαλτσός και ο Αθανάσιος Διάκος**, απ' τους οπλαρχηγούς μας, έζησαν τις αλλαγές που επέφερε η αντιαρματολική πολιτική του Αλή πασά και μάλιστα οι δύο πρώτοι επώδυνα.

Συγκεκριμένα ο ανυπότακτος και απροσκύνητος **Λουκάς Καλιακούδας** για καιρό αντιμετώπιζε στα βουνά της Αιτωλίας τους Τουρκαλβανούς που είχε αποστείλει ο Αλή πασάς για την εξόντωσή του και την εξόντωση των άλλων Κλεφταρματολών. Και τελικά εξοντώθηκε στη Γαβρολίμνη της Ναυπακτίας, όπου τον κύκλωσαν οι πολυάριθμοι Τουρκαλβανοί του Μετζομόνου.

Κι ο **Ανδρίτσος Σαφάκας** υπέστη την καταδικαστική μανία του Αλή πασά. Κι όταν ο τουρκαλβανικός κλοιός έσπυξε γύρω του, μόλις εικοσιπεντάχρονος, αναγκάστηκε στα 1806 να περάσει στην Αγία Μαύρα, για να σωθεί μαζί με άλλους 1300 Κλέφτες. Η κλέφτικη δράση του, σύμφωνα με τον Π. Αραβαντινό, συνεχίστηκε τουλάχιστον ως τα 1812 «σκληρά καταδιώχθηκαν τα Λαζόπουλα, οι Βλαχαβαίοι, οι Μπουκουβαλαίοι... κι ο Σαφάκας». Και μόνο όταν υποτάχθηκε στο Βελή –γιο του Αλή πασά– αναγνωρίστηκε καπετάνιος των Κραβάρων και κράτησε το εν λόγω αρματολίκι του ως τα 1820.

Κι ο **Διάκος**, λέει τόσο η αρτοτινή όσο και η λειβαδίτικη παράδοση, πέρασε κάποτε από την Αυλή του Αλή πασά και προσκύνησε. Επομένως, όταν αντικατέστησε με τη σύμφωνη γνώμη των προκρίτων τον Οδυσσέα Ανδρούτσο στο αρματολίκι της Λειβαδιάς, είχε την έγκρισή του Αλή πασά.

Ο **Σκαλτσοδήμος** ίσως είναι η μοναδική περίπτωση Αρματολού κατά την περίοδο του Αλή πασά που πήρε αρματολίκι χωρίς να δηλώσει υποταγή. Καθώς πάγια η ανάθεση από την οθωμανική εξουσία σε μια ανυπότακτη και επικίνδυνη κλεφταρματολική ομάδα της διαφύλαξης των δερβενίων ή και μιας ευρύτερης περιοχής προϋπέθετε την ιδιότυπη «υποταγή» του Κλεφτοκαπετάνιου στην κατακτητική εξουσία και την παροχή στον Αρματολό, εκ μέρους της τελευταίας με επίσημο έγγραφο (μπουγιουρντί), προνομίων που συνίσταντο σε φοροαπαλλαγές, κοινοτική μισθοδοσία και τροφοδοσία.

Ο **Σκαλτσοδήμος** δε δήλωσε υποταγή αλλά άσκησε βία απαγάγοντας την κόρη του προύχοντα της περιοχής και φίλου του Αλή πασά, Αναγνώστη Μπαμπαλή. Απαίτησε το αρματολίκι Λιδωρικίου για να την απελευθερώσει. Και πέτυχε να πάρει το αρματολίκι.

Η υποχώρηση της Αληπασαδικής εξουσίας μπροστά στη δυναμική απαίτηση του αρματολικού αξιώματος, όπως συνέβη στην περίπτωση Σκαλτσοδήμου, δε σημαίνει σε καμία περίπτωση υπαναχώρηση του Αλή πασά από τη λογική του εξαρτημένου και καθόλα υποταγμένου αρματολισμού. Πρόκειται μόνο για τακτικό ελιγμό έως οι πολιτικές και κοινωνικές συγκυρίες τον κάνουν πάλι κυρίαρχο του πολιτικού παιχνιδιού.

Αγαπητοί φίλοι, η Επανάσταση σε όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου δημιούργησε νέα δε-

δομένα στα αρματολικά πράγματα. Συγκεκριμένα στη Δυτική Ελλάδα που μας ενδιαφέρει, η εμφάνιση του Μαυροκορδάτου στα κοινωνικο-πολιτικά και εξουσιαστικά πράγματα επέφερε ρήξεις στο αρματολικό σύστημα και αλλαγή στη γεωγραφία της τοπικής ισχύος. Έτσι Αρματολοί που για χρόνια κυριαρχούσαν στον ευρύτερο χώρο αποδυναμώθηκαν ή εξουδετερώθηκαν και άλλοι που ήσαν στην αφάνεια εξυψώθηκαν.

Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε αγαπητοί φίλοι, ότι με την καταλυτική παρουσία του Μαυροκορδάτου στο χώρο της Δυτικής Ελλάδας δημιουργείται βασικά ένας ισχυρός πόλος εξουσίας, ο οποίος συγκεντρώνει οπαδούς από την προεστική τάξη, την τάξη της «μαχαιρικής αριστοκρατίας» και την ομάδα των δυτικοσπουδασμένων «εσκουγχρονιστών».

Εντυπωσιακή ήταν η επιτυχία της διείσδυσης του Μαυροκορδάτου στο χώρο των οπλαρχηγών της Δυτικής Ελλάδας, αφού μαζί του συντάχθηκε και δημιούργησε πελατειακές σχέσεις μία πλειάδα Αρματολών, οι οποίοι εναπέθεσαν τη διασφάλιση των συμφερόντων τους στην επικράτησή του στο χώρο και στην κραταίωση της πολιτικής του εξουσίας.

Στους φίλα προσκείμενους προς το Μαυροκορδάτο οπλαρχηγούς, που διατηρούσαν όμως μια σχετική αυτονομία στις κινήσεις τους και απομακρύνονταν, όταν τα συμφέροντά τους το επέβαλλαν, ανήκαν οι Αρματολοί: **Λιδωρικίου Δήμος Σκαλτσός, Κραβάρων Ανδρίτσος Σαφάκας**, Ασπροποτάμου Νικολός Στορνάρης, Πατρατζικίου Μήτσος Κοντογιάννης, Καρπενησιού Γιαννάκης Γιολδάσης, και τέλος του Ζυγού Δημήτριος Μακρής.

Από την άλλη μεριά στους αντιπάλους του Μαυροκορδάτου και όσων στήριζαν το κόμμα του βρίσκουμε το Στρατηγό της Δυτικής Ελλάδας Γεωργάκη Ν. Βαρνακιώτη, το μεγάλο Αρματολό του Βάλτου Ανδρέα Ίσκο, τον Καραϊσκάκη, το διεκδικητή του Βλοχού Γιαννάκη Στάικο, τον Αρματολό Σοβολάκου Γεώργιο Πεσλή, τον αρματολικά ανέστιο Θοδωράκη Γρίβα και τους Τζαβελαίους.

Αναφορικά με τους άλλους δυο οπλαρχηγούς Κοντοσόπουλο και Ρούκη, ο μεν **Κοντοσόπουλος** ανήκε στην ομάδα του Διάκου, γι' αυτό και βλέπουμε ότι από τα τέλη του 1821 καταδιώκεται από τον Οδυσσέα Ανδρούτσο και αναγκάζεται να φύγει από την επαρχία Αταλάντης και να πάει στην Άμφισσα στον Νάκο Πανουργιά «με αρκετόν σώμα στρατιωτών» και να πολεμάει μαζί του μέχρι το 1824. Μετά τη μάχη των Βασιλικών, ο Ρούκης επιβεβαίωσε τη σύγκρουση του Οδυσσέα με τον Αντώνη Κοντοσόπουλο, Γιάννη Γκούρα και τον Β. Μπούσογο γράφοντας ότι ο Ανδρούτσος ήθελε να διαλύσει το Σώμα αυτό «καθό ανήκοντας εις το σύστημα του αειμνήστου Αθανασίου Διάκου». Στη συνέχεια ακολούθησε πιστά τη Διοίκηση.

Ο δε Ρούκης εξ αρχής φαίνεται να διαλέγει στρατόπεδο, αφού όλες του οι επιλογές ήταν σύμφωνες με τη Διοίκηση, εν προκειμένω τον Άρειο Πάγο. Ακόμα και στη διένεξη Οδυσσέα Ανδρούτσου – Άρειου Πάγου συντάχθηκε με τον Άρειο Πάγο και αρνήθηκε να συμπράξει με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο, αν και ήταν χρόνια συνεργάτες και πολεμούσαν μαζί για μεγάλο διάστημα. Και στο δεύτερο εμφύλιο πόλεμο ο Ρούκης μπήκε κάτω από τις διαταγές του Γκούρα, Γενικού Αρχηγού της Ανατολικής Ελλάδας. Συνεπώς πάντα με τη Διοίκηση.

Αγαπητοί φίλοι, τελειώνοντας θα ήθελα να πω πως στα άξια τέκνα της Αρτοτινάς πρέπει τιμή και δόξα. Και για να παραφράσω το μεγάλο μας ποιητή Οδυσσέα Ελύτη, μνημονεύετε συχνά Λουκά Καλιακούδα, Αθανάσιο Διάκο, Ανδρίτσο Σαφάκα, Δήμο Σκαλτσά, Ιωάννη Ρούκη, Αντώνη Κοντοσόπουλο και Γιάννη Φαρμάκη.

Ευχαριστώ.

Στα πεταχτά...

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ

Ποτέ μην έχεις μεγάλη ιδέα για τον εαυτό σου αλλά και ποτέ μην περιφρονήσεις τον εαυτό σου. «Φρονήσης μεν μηδέποτε επί σεαυτώ μέγα, αλλά μηδέ καταφρονήσης σεαυτού»

(*Ισοκράτης, 436-338 π.Χ., Αθηναίος ρήτορας*)

Ζωή είναι να μη ζεις μόνο για τον εαυτό σου. «Ούτ' εστί το ζήν, μη σεαυτώ ζην μόνω»

(*Μένανδρος, 342-219 π.Χ., Αθηναίος ποιητής*)

Η μεγάλη αγάπη για τον εαυτό του, είναι σε κάθε περίπτωση η αιτία για τα σφάλματα που κάνει κάθε άνθρωπος. «Πάντων αμαρτημάτων διά την σφόδραν εαυτού φιλίαν αίτιον εκάστω γίνεται εκάστοτε»

(*Πλάτωνας, 427-348 π.Χ., Αθηναίος φιλόσοφος*)

Σ' αυτόν τον τόπο τον στραβό, άλλος δεν ήταν κι ήρθα εγώ.

Ελληνική Παροιμία

ΤΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΜΑΣ

Ενας μπαμπάς αγοράζει ένα ρομπότ με ανιχνευτή ψέματος, το οποίο χαστουκίζει όποιον λέει ψέματα. Αποφασίζει λοιπόν να το δοκιμάσει στο γεύμα.

- «Γιέ μου, πού ήσουνα σήμερα;»

- «Στο σχολείο μπαμπά».

Το ρομπότ χαστουκίζει τον γιο!

- «Εντάξει, είδα ένα DVD στους φίλους μου!»

- «Τι DVD;»

- «Παιδική ιστορία».

Το ρομπότ χαστουκίζει πάλι τον γιο!

- «Εντάξει, ήταν ένα πορνό!» φωνάζει ο γιος.

- «Τι; Όταν ήμουν εγώ στην ηλικία σου δεν ήξερα τι είναι πορνό!» λέει ο μπαμπάς.

Το ρομπότ χαστουκίζει τον μπαμπά!

Η μαμά βάζει τα γέλια:

- «Χα χα χα! Αυτός είναι σίγουρα γιος σου».

Το ρομπότ χαστουκίζει τη μαμά!

